

УДК 347.963

А. С. Хомич

РОЛЬ ПРАВОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Досліджено роль правової інформації, яка використовується в діяльності органів прокуратури, розглянуто наукові підходи до визначення правової інформації, окремі питання її застосування та значення в діяльності органів прокуратури.

Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням якості та ефективності діяльності органів прокуратури України, під час якої виникають, змінюються та припиняються різні види правовідносин, провідне місце серед яких належить адміністративно-правовим. В умовах побудови інформаційного суспільства з кожним днем усе важливішими стають проблеми забезпечення інформаційної безпеки учасників інформаційного простору. Основним завданням будь-якого суб'єкта, у тому числі державних органів, стає збирання, накопичення, оброблення, зберігання та використання інформації, на підставі якої стає можливим прийняття правильного, своєчасного та необхідного рішення. Інформація стає досить цінним об'єктом: якщо раніше в історії людства основною формою боротьби були військові дії, то сьогодні такого ж, а то й значно кращого ефекту з мінімальними втратами можна досягти за допомогою інформаційних війн. І це стосується не тільки міждержавних відносин, але й відносин усередині однієї держави: у конкурентній боротьбі компаній, злочинних угруповань, а подекуди й окремих громадян.

За таких умов завданням держави є створення законодавчих механізмів охорони інформації від несанкціонованого доступу поряд із необхідністю забезпечення реалізації прав громадян щодо доступу до відкритої інформації. Усе це породжує проблеми належного застосування органами прокуратури правової інформації з метою охорони прав та законних інтересів осіб. Органи прокуратури в цьому процесі знаходяться між двома сторонами, інтереси яких інколи протилежні. З одного

боку, прокуратура покликана захищати інтереси держави, а з іншого – слідкувати за дотриманням прав і свобод громадян, у тому числі в інформаційній сфері. Тому класифікація інформації, що використовується в діяльності прокуратури, має значний практичний та науковий інтерес.

Окремі питання розвитку інформаційних правовідносин досліджували у своїх роботах А. Б. Агапов, І. В. Арістова, Ю. М. Батурін, І. А. Бачило, В. М. Брижко, В. Д. Гавловський, Р. А. Калюжний, Т. А. Костецька, В. А. Копилов, П. У. Кузнецов, А. І. Марущак, О. Г. Марценюк, А. А. Письменницький, В. С. Цимбалюк, Ю. С. Шемшученко та ін. Однак питання ролі правової інформації, яка використовується в діяльності органів прокуратури, залишилися без належної уваги. Тому основною метою даної статті є дослідження сутності правової інформації, яка використовується в діяльності органів прокуратури, її джерел, завдань – визначення основних проблем, що виникають у процесі використання такої інформації.

Перш ніж досліджувати роль правової інформації в діяльності органів прокуратури, на нашу думку, варто чітко розібратися з дефініцією і характеристикою інформації. Це обумовлено тим, що серед учених-юристів, які досліджували різні аспекти інформації, донині немає єдності в думках з приводу того, що є інформацією і яка її роль у зміцненні і захисті суспільних відносин. Деякі правознавці інформацію трактують лише через дослідження сукупності правових норм, правовідносин і через засоби правової дії на поведінку людей [1, с. 12]. Тому вважаємо за доцільне звернутися до загальнотеоретичних підходів до визначення інформації, які напрацювала сучасна наука.

Інформація – унікальний ресурс, що створюється самим суспільством у процесі його життєдіяльності. Поняття «інформація» належить до таких загальнофілософських категорій, як простір, час, рух, енергія [2, с. 15–16].

В. М. Брижко визначає, що з огляду на загальносистемне уявлення поняття «інформація» має два аспекти: гносеологічний аспект (інформація розглядається як відомості, як якісне значення змісту повідомлення); онтологічний аспект (інформація розглядається як кількісне значення міри пропускну здатності каналу зв'язку і упорядкування повідомлень). Поняття «інформація» можна розглядати в широкому сенсі (який відображає використання даного поняття в загальній системі суспільних відносин) і у вузькому сенсі (правовому, тобто такому, який відображає особливості інформації як елементу лише правовідносин) [3, с. 12–16].

І. А. Бачило пропонує називати інформацією сприйману характеристику навколишнього світу, що розуміється людиною, у

всій його різноманітності, яка виникає в процесі пізнання останнього і дозволяє на основі вимірювання властивостей предметів, явищ, процесів, фактів і відображення їх у різних формах сприйняття відрізнити їх ознаки, значення і встановлювати зв'язки і залежності всього різноманіття прояву матеріального, духовного, ідеологічного світу [3, с. 32].

Разом із науковими підходами до розуміння інформації важливе її правове визначення. Таке визначення міститься в ст. 1 Закону України «Про інформацію», де під інформацією розуміються документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.

Зазначеним Законом визначено види інформації, серед яких чинне місце посідає правова інформація. Правова інформація – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо [4].

Враховуючи те, що органи прокуратури входять до системи правоохоронних органів, визначальну роль у їх діяльності відіграє саме правова інформація. Особливістю є тільки те, що інформація, яка використовується прокуратурою в поточній діяльності, міститься в нормативних актах (норми права). А та інформація, що продукується самими органами прокуратури, переважно носить правозастосовний характер. Пояснюється це тим, що, на відміну від органів державного управління, що входять до системи виконавчої влади, прокуратура має досить обмежені можливості для правотворчості, а в переважній більшості випадків не має на це права як орган нагляду за дотриманням законодавства.

Досліджуючи систему правової інформації, Г. С. Москвін аналізує її як різновид наукової інформації, зведення про правові норми, про право тощо. Далі він поділяє її на документальну та іншу правову інформацію, офіційну і неофіційну, загальну і галузеву, горизонтальну і вертикальну, яка, у свою чергу, поділяється на пряму і зворотну, вихідну, проміжну і підсумкову, універсальну, функціональну тощо [5, с. 7].

Джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативні правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань.

З метою забезпечення доступу до законодавчих та інших нормативних актів усім громадянам держава забезпечує ви-

дання цих актів масовими тиражами у найкоротші строки після набрання ними чинності.

Щодо інформації, яка використовується органами прокуратури, необхідно зазначити, що остання має містити, зокрема:

- деталі всіх зареєстрованих злочинів, дані про осіб, яких звинувачено у злочинах, і наступні рішення про судові переслідування, вжиття або невжиття заходів;

- деталі справ, що знаходяться в судах, із взаємними посиленнями на злочини та осіб, що проходять у справах;

- деталі справ, одержаних прокурорами, з інформацією про зміни в деталях обвинувачення і рішеннями про те, чи слід починати розслідування та про час, необхідний для підготовки справи до слухання в суді;

- рішення, прийняті судами з кожної справи (для кожного злочину та звинувачуваного), зі встановленими взаємозв'язками;

- дані про ув'язнених (щойно заарештованих і кількість осіб, що утримуються) і звільнення до/після суду;

- дані про терміни покарання для засуджених і фактичний час, проведений ними під вартою;

- рішення судів про умовне звільнення;

- реакцію установ, відповідальних за умовний осуд і громадські роботи (зроблені рекомендації, взяті до уваги чинники і т. ін.);

- дані про осіб, які відбувають термін покарання;

- дані про притягнення до громадських робіт, про порушення, що мали місце, і т. ін., а також інформацію про кількість поточних справ;

- дані про виплати, накладення судами штрафів і відшкодувань;

- дані про апеляції щодо перегляду судових рішень і вжитих у зв'язку з цим заходів;

- відомості про зареєстрованих небезпечних злочинців та їх засудження;

- деталі злочинів і вироків;

- деталі щодо місць вчинення злочинів, про служби, що виконали арешти, і суд, який виніс вирок;

- деталі інших злочинів, які було взято до уваги;

- у деяких випадках – деталі поведінки злочинців.

У такій системі інформації, до речі, може бути і ряд реєстрів, які не мають безпосереднього відношення до кримінальної справи. Це, зокрема, реєстри:

- викрадених транспортних засобів;

- осіб, які зникли безвісти;

- нерозкритих злочинів;

- викраденої власності (крім транспортних засобів);

- наркоманів;

- незапитаної власності;
- розшукуваних злочинців.

Наказом Міністерства юстиції України від 26 червня 2002 року № 57/5 затверджена Інструкція про порядок та умови одержання інформації з інформаційного фонду Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів [6], що регулює правові відносини щодо порядку та умов одержання нормативно-правових актів, доступності і відкритості правової інформації, яка створена на виконання Указу Президента України від 27 червня 1996 р. № 468 «Про Єдиний державний реєстр нормативних актів» [7] та Постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2001 р. № 376 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним» [8]. Інформація із Реєстру може надаватися на паперових носіях; у вигляді комп'ютерного файла; шляхом безпосереднього доступу до інформаційного фонду Реєстру, при цьому забезпечується цілісність та гарантується відповідність еталонним текстам при перегляді їх тільки на екрані комп'ютера користувача Реєстру. При роздрукуванні цих копій на папір чи переписуванні їх у файли будь-якого іншого формату автентичність отриманих у такий спосіб текстів еталонним текстам Реєстру не забезпечується [8].

З 1994 р. діє Угода про обмін правовою інформацією між країнами –учасниками СНД, що регламентує порядок інформаційних обмінів у рамках спеціально розробленого тематичного переліку. Необхідно забезпечити створення такого інформаційного продукту, який на високому рівні репрезентував би Україну. Кожна сторона країни-учасниці несе відповідальність за повноту, точність, достовірність і своєчасність надання інформації. Інтегрована база даних багатосторонніх домовленостей надає право на отримання, поширення і використання інформації в межах Угоди, що потребує створення адекватного інформаційного законодавства в країн-учасниць відповідно до системи правової інформації [9].

Завдяки наявності локально-обчислювальної мережі та спільної співпраці підрозділу комп'ютеризації з підрозділом правового забезпечення в працівників апарату прокуратури області з'явилася можливість використання мережної версії інформаційної правової бази «Експерт» для пошуку та використання в реальному часі нормативно-правових актів України.

Система «Експерт» є джерелом повноцінної правової інформації та потужним програмним інструментом аналітичної роботи. Вона постійно оновлюється в автоматизованому режимі.

Сьогодні, враховуючи вимоги Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України»,

органи прокуратури опрацьовують систему, яка надала б можливість постійно користуватися в автоматичному режимі відомчими базами даних інших державних установ, зокрема податкових органів, МВС, СБУ, органів статистики, державної влади тощо, що дасть можливість підвищити ефективність боротьби зі злочинністю.

Впровадження комп'ютерних інформаційних систем, які побудовані на новітніх технологіях надасть можливість поліпшити та оптимізувати роботу органів прокуратури за різними напрямкам прокурорської діяльності [10].

У той же час, завдяки локальним комп'ютерним мережам в органах прокуратури України вже стало можливим використання:

- мережного варіанта комп'ютерної правової бібліотеки «ЗАКОН» інформаційно-аналітичного центру «Аіга»;
- мережного варіанта комп'ютерної інформаційно-пошукової правової бази «ЗАКОНОДАВСТВО» Секретаріату Верховної Ради України;
- мережного варіанта оброблення статистичної звітності;
- мережного варіанта оброблення карток за скаргами;
- мережного варіанта пакета прикладних бухгалтерських програм «1С-Бухгалтерія»;
- мережного варіанта документообігу міжнародно-правового управління (у Генеральній прокуратурі України).

Таким чином, аналіз зазначених аспектів правової інформації дає змогу зробити висновок, що вона являє собою відображення розмаїття статистичних, семантичних і прагматичних аспектів суспільних відносин. Інакше кажучи, правова інформація, виступаючи об'єктивним фактором, виявляє себе лише в процесі взаємодії суб'єктів права. В останньому випадку ми отримуємо значущу інформацію, що завжди включена в прагматичні відносини: суб'єкт – інформація – ціль. Отже, соціально значуща правова інформація в діяльності прокуратури проявляється не сама по собі. Вона виникає в процесі пізнання, що являє собою єдність моментів відображення і прогнозування діяльності.

Також необхідно додати, що правова інформація в діяльності прокуратури має забезпечувати виконання таких завдань:

- розслідування постійно зростаючої кількості кримінальних справ (аналіз великої кількості аналогічних злочинів, груп осіб і т. ін.);
- підвищення інтенсивності нагляду за законністю в органах внутрішніх справ та інших органах, які ведуть боротьбу зі злочинністю та іншими правопорушеннями і розслідують діяння, що містять ознаки злочину;

– нагляд за судовими постановами з кримінальних, цивільних і господарських справ;

– проведення систематичних перевірок великого обсягу нормативного матеріалу, що видається органами влади і управління.

Саме тому варто визнати, що знання законів, уміння ними користуватися, орієнтуватися у велетенському масиві нормативно-правових актів – це не лише накопичення інформації про сучасний стан правової системи, а й ключ до її вдосконалення. Нормативно-правова інформація може бути більш чи менш значима, корисна, що відслідковується при відборі її для аналізу та в процесі прийняття і реалізації органами прокуратури управлінського рішення. Інформаційна цінність норм права визначається з урахуванням системи управління, цілей, особливостей соціально-правового впливу, наявності чи відсутності правового поля з питання, що потребує врегулювання.

Список літератури: 1. Рассолов М. М. Информационное право : учеб. пособие / М. М. Рассолов. – М. : Юрист, 1999. – 400 с. 2. Нисневич Ю. А. Информационная и власть : [монография] / Ю. А. Нисневич ; ред. Ю. А. Нисневич, худ. Н. Н. Пшенецкий. – М. : Мысль, 2000. – 176 с. 3. Марущак А. І. Інформаційне право. Доступ до інформації : навч. посіб. / А. І. Марущак. – К. : КНТ, 2007. – 532 с. 4. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650. – Редакція від 13 жовт. 2010 р. 5. Москвин Г. С. Теоретические проблемы системы правовой информации в СССР : автореф. дис на соискание науч. степени д-ра юрид. наук / Г. С. Москвин. – М., 1977. – 34 с. 6. Про затвердження Інструкції про порядок та умови одержання інформації з інформаційного фонду Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів [Електронний ресурс] : наказ М-ва юстиції України від 26 черв. 2002 р. № 57/5. – Режим доступу: http://ratibor.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/alldocWWW/61DE82D0892F2E1AC2256BED0031C5E0!OpenDocument&an=19#19. 7. Про Єдиний державний реєстр нормативних актів [Електронний ресурс] : указ Президента України від 27 черв. 1996 р. № 468/96. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?meg=468%2F96>. – Редакція від 9 груд. 2009 р. 8. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним : постанова Кабінету Міністрів України від 23 квіт. 2001 р. № 376 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 17. – Ст. 747. 9. Угода про обмін правовою інформацією : [між державами – учасницями СНД] : від 21 жовт. 1994 р., держ. реєстр. номер 38510/2007 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 4. – Ст. 168. 10. Про застосування сучасних новітніх інформаційних технологій в прокуратурі Одеської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/reregions_news_detail.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=83027.

Надійшла до редколегії 21.12.2010

Исследована роль правовой информации, которая используется в деятельности органов прокуратуры, рассмотрены научные подходы к определению правовой информации, отдельные вопросы её применения и значение в деятельности органов прокуратуры.

The role of legal information used in prosecutor's office activity is researched; scientific approaches to legal information definition, some problems of its implementation and meaning in prosecutor's office activity are considered.